

Vasárnap, [1923] augusztus 12.

[...] 9 órakor celebrálta Seydl püspök a szentmisét, és különösen szép, mélyen átgondolt prédikációt tartott a Szentlélekről, tekintettel Őfelsége és a nagyobb gyermekek közelgő bérmlására. [...]

Hétfő, augusztus 13.

Őfelsége és Robert főherceg a szentmise előtt részesültek a szentáldozásban. – Reggel Őfelsége, a császárné tudatta Őfelségével, hogy a Szentatyá beleegyezését adta, hogy a bérmaapja legyen, és Robert főherceg bérmaapja Funchal püspöke¹ lesz. Mindketten nagyon örültek, amikor Őfelsége, a császárné tudatta ezt velük, különösen Őfelsége volt az első pillanatban nagyon meglepve, és igencsak örvendett. – [...]

Kedd, augusztus 14.

[...] Délután Őfelségének francia olvasás volt, majd órái, mégpedig bérmlásra felkészítés Seydl püspökkel, ma Adelhaid főhercegnővel² együtt.

Szombat, augusztus 18.

Őfelsége és Robert főherceg reggel, a szentmise előtt részesültek a szentáldozásban. – Dél előtt tanórák az órarend szerint, Őfelségének és Robert főhercegnek ismét bérmlásra felkészítés Seydl püspöknél. – [...]

Kedd, augusztus 21.

[...] Néhány perccel [...] elutazása után Seydl püspök és Westphalen gróf³ útnak indultak egy második autóval egy Mondragóntól nem messze fekvő kolostorba, hogy felkeressék ott a toledói bíborost, aki Őfelsége bérmaapját, a Szentatyát fogja helyettesíteni a bérmláskor. – 10-től 11 óráig Őfelségének Adelhaid főhercegnővel együtt horvát nyelvórája van órarend szerint, de délután annyiban változni fog ez, hogy a vizsgára való felkészülés miatt ma Seydl püspök bérmlásra való felkészítése helyett Solymos páter⁴ megtartja a hittanóráját, majd Őfelségének a házi feladat ideje alatt, $\frac{3}{4}$ 5-ig még lesz egy németórája. – [...] – A délután folyamán Őfelsége, a császárné, valamint ő császári és királyi Felségeik, Marie Therese⁵ és Maria Annunciata⁶

¹ António II. Manuel Pereira Ribeiro (1879–1957), 1914-től haláláig Funchal püspöke.

² Habsburg-Lothringiai Adelheid (1914–1971), Habsburg Ottó legidősebb húga. A közölt naplószerzőben Adelhaid néven szerepel. (A magyar nyelvű források és magyar szövegekben Habsburg Ottó is Etelka néven nevezte.)

³ Theobald Westphalen gróf követségi tanácsos, főudvarmester a királyi család kíséretéhez tartozik. *Nemzeti Újság*, 1923. február 27., 4., *Világ*, 1923. július 29., 10., *Aradi Újság*, 1923. július 13., 2.

⁴ Solymos Vendel Károly bencés pap (1893–1950), latin-német-francia szakos tanár, 1923–1925 között Habsburg Ottó nevelője, magyar- és latintanára.

⁵ Bragança Mária Terézia (Marie Thérèse, a naplóban Marie Therese formában is) (1855–1944), portugál infánsnő, osztrák főhercegné, Habsburg-Lotharingiai Károly Lajos (IV. Károly nagyapjának) harmadik felesége.

⁶ Károly Lajos főherceg (Ferenc József császár öccse) és Mária Terézia (Marie Therese) főhercegnő leánya, **Maria Annunziata** (1876–1961) főhercegnő, aki szoros kapcsolatban állt Zita királynéval, és hosszú ideig vele élt a száműzetésben. A naplóban következetesen Maria Annunciataként szerepel.

főhercegnők, Buquoy grófnő⁷ és Mademoiselle de Sépibus⁸ jelenlétében és segítségével a nagyobb gyerekek befognak 6 kakast az udvarban, amelyeket kiválasztottak levágásra a bérmlás napjára. Csak a „Madeirakakast” és „Sakristant” kímélik meg. – Őfelsége és testvérei szívesen megnézték volna a baromfik levágását, Őfelsége azt mondta, „Solymos páter is gyakran látott ilyet, és azt mondja, nem szenvednek az állatok, és ő vidéken nőtt fel, és ő csak tudja”, vagy valahogy így. – Érthető módon azonban nem engedték meg a kis felségeknek, hogy megnézzék. De korábban még igen állhatatosan könyörögtek, hogy kegyelmezzenek meg a legkisebb kakasnak, és boldogok voltak, amikor másnap reggel megtudták, hogy azt megkímélték.

Csütörtök, augusztus 23.

Seydl püspök ma az Irgalmasrendi Nővérek kolostorában, az ottani házikápolnában celebrálta a szentmisét, 7 órakor. – Őfelsége, a császárné Őfelségével, Robert főherceggel és Adelhaid főhercegnővel ugyancsak odament és ott hallgatta a szentmisét, Őfelsége és Robert főherceg a szentmise előtt járultak szentáldozáshoz. – [...] később, a pihenő után Őfelségét és Robert főherceget kicsinosították a holnapi bérmlásra, majd a kertben játszottak körülbelül ½ 4-ig. Majd először Őfelsége, azután Robert főherceg szentgyónást végeztek, amire Őfelsége, a császárné készítette fel őket. [...] – Később a nagyobbak mind Őfelsége szobájában voltak, ahol Kerssenbrock grófnő⁹ felolvasott nekik egy bérmlákozóknak szóló könyvből, majd mindannyian Őfelsége, a császárnénál voltak. – A késő délutáni órákban megérkezett ő királyi Felsége, Sixtus pármái herceg¹⁰ automobilon. – ¾ 7-kor rózsafüzér. –

Péntek, augusztus 24. –

Őfelsége és Robert főherceg bérmlása. –

A mai napon, ezen a felejthetetlenül szép napon, amelyen Őfelsége és Robert főherceg a bérmlás szentségét felveszik, mindketten reggel ½ 8 előtt a kápolnában voltak, és szentáldozáshoz járultak. Ezután reggeliztek, majd a nagyok kis ideig az étkezőben és a teraszon játszottak. Eközben a ma délre szóló ültetési rend Őfelsége kezébe került, és abból látta, hogy Őfelsége, a császárnéval szemközt, és miként mostanság minden nap, ő császári és királyi Felsége, Marie Therese és Maria Annunciata főhercegnők között fog ülni. Kifejezetten boldogtalan volt emiatt, sokkal szívesebben ült volna a toledói érsek mellett. Őfelsége sírt, és igencsak hevesen kikelt ő császári és királyi felsége, Marie Therese ellen, vagyis nem ellene, hanem nagyon sokat panaszkodott miatta nekem. Megpróbáltam elmagyarázni neki az ültetési rendet, hogy ő itt néhai Őfelsége, a császár helyén ül, és hiszen a bíborossal szemben fog ülni; kis idő múltán megnyugodott Őfelsége, és ismét nagyon vidám lett. Őfelségének és nagyobb testvéreinek azután a szobában egy bérmlási könyvből történeteket olvastam föl, szentek élettörténeteit. Azután Őfelsége és Robert főherceg átöltöztek, Őfelsége ma életében először viselte az Aranygyapjas Rendet a láncon, nagyon jól állt neki a fekete matrózzruhájához. Ezt az Aranygyapjas Rendjelet és ezt a láncot azelőtt az elhunyt Felsége viselte. Robert főherceg Őfelsége, a császár halála óta ma

⁷ Buquoy Ferdinándné (szül. Cappy Henrietta) grófnő, palotahölgy, főudvarmesternő. Magyarország tiszti cím-és névtára, 1915, 19.

⁸ Habsburg Ottót és testvéreit francia nyelvre tanította. Csonka Emil: Egy különös sors története. Új Európa, 1972, II, 16.

⁹ Korff Schmising-Kerssenbrock, Marie-Therese grófnő (1888–1973), a gyermekek első nevelőnője, aki egész életében Zita királyné mellett maradt, és segítette a családot.

¹⁰ Sixtus Bourbon-Pármái herceg, Zita királyné bátyja (1886–1934).

először teljesen fehérbe öltözött. – 9 óra után Őfelsége, és azok a testvérei, akik ma bérmaálkozni fognak, Őfelsége, a császárnénál voltak, nagyjából ½ 10-ig, azután Őfelsége, a császárné és Őfelsége a lépcső aljába mentek az I. emeleten, és ott időztek a kis asztalkánál, amíg Őkegyelmessége, a toledói érsek érkezését jelentették. Őkegyelmessége automobíljá pontban 9 óra 30-kor érkezett, először néhány pillanatra a templom főportáljához, ahol Őeminenciáját a lequeitói papság fogadta. Az összes harang ünnepélyesen megszólalt, kongásuk közepette lépett be Őeminenciája a kertkapun, a titkára és Don Viktoriano kíséretében. Őeminenciája gyalog jött a templom főkapujától. A kert bejáratánál Seydl püspök, Westphalen gróf és én köszöntöttük, és a Palacióhoz¹¹ vezettük. – A ház kapujában állt Őfelsége, a császárné, és tőle jobbra Őfelsége. Őfelsége, a császárné térdhajtással és gyűrűcsókkal, Őfelsége meghajlással és gyűrűcsókkal köszöntötte a bíborost, a bíboros pedig kezét csókolt Őfelségének. Ezután Őfelsége, a császárné és Őfelsége bevezették a bíborost a házba, és bemutatták neki ő császári és királyi felsége, Marie Therese és Maria Annunciata főhercegnőket, úgyszintén ő királyi felsége, Sixtus páрмаi herceget, valamint a hölgyeket, Kerssenbrock grófnőt és Buquoy grófnőt. – Őeminenciája, Toledo hercegérseke, Spanyolország prímása, Enrique Reig y Casanova Őszentsége, XI. Piusz pápa képviselőjében jött, hogy Őszentségét, aki elvállalta, hogy Őfelsége bérmaapja lesz, ebben a minőségében helyettesítse. – Robert főherceg bérmaapja a funchali püspök, [a név kihagyva], aki a mai napon sajnos nem jöhetett, őt ma Lequeitio plébánosa¹² helyettesítette. Őeminenciáját Őfelsége, a császárné a szalonba vezette, Őfelsége, Őfelsége, a császárné és ott időzött körülbelül negyedórát, majd Westphalen gróf a szobájába vezette Őeminenciáját. – 10 órakor Őeminenciája Seydl püspök kíséretében a templomba indult, néhány percre rá Őfelsége, a császárné és Őfelsége, valamint Robert főherceg, Adelhaid főhercegnő, Felix¹³ és Carl Ludwig¹⁴ főhercegek, és a többi kisebb testvér szintén elindultak a házból a templomba, csakúgy, mint ő császári és királyi felségeik, Marie Therese és Maria Annunciata főhercegasszonyok, ő királyi felsége, Sixtus páрмаi herceg, valamint Kerssenbrock grófnő, Buquoy grófnő és jómagam. Őeminenciája a templom főportáljánál köszöntötte a felségeket, akik előre odakészített párnákra térdre ereszkedtek, hogy fogadják Őeminenciája áldását. Ezután Őfelsége, a jobbán Őfelsége, a császárné, balján Őeminenciája, mindahányan egy baldachin alatt, a főoltár mögötti szentségtartó oltárhoz lépkedtek. Őfelségeiket követték a császári és királyi Felségek, az összes kis Felső és a kíséret, majd az Alcalde¹⁵ és Lequeitio községi tanácsának tagjai. – A szentségtartó oltár előtt az egész processzió megállt, és egy rövid ima következett az Oltáriszentség előtt, majd a menet Westphalen gróf vezetésével a főoltárhoz vonult. Ott azután a leckeoldalon 3 odakészített imazsámolyon helyet foglalt egymás mellett Őfelsége, a császárné, Őfelsége és a bíboros. Őfelsége, a császárné a néhai császári Felső térdeplőjén közvetlenül az oltár mellett, majd Őfelsége, és mellette a bíboros. Ugyancsak a leckeoldalon volt még Rudolph főherceg és Charlotte főhercegnő Buquoy grófnővel, és a kórusban a saját helyeiken a lequeitói polgármesteri hivatal egy része. – Az evangéliumi oldalon volt a püspök trónja baldachin alatt, a leckeoldalon szintén volt egy nagy baldachin, amely alatt Őfelsége, a császárné, Őfelsége és a bíboros széke volt. – Robert, Felix és Carl Ludwig főhercegek és Adelhaid főhercegnő az evangéliumi oldalon ültek, közvetlenül mögöttük, az

¹¹ A ház neve, amelyben a királyi család lakott, Palacio Uribarren.

¹² A személye bizonytalan; 1921-ben a plébános Juan Cruz de Larrucea volt.

¹³ Habsburg-Lotharingiai Félix (1916–2011), Habsburg Ottó öccse.

¹⁴ Habsburg-Lotharingiai Károly Lajos (1918–2007), Habsburg Ottó öccse.

¹⁵ A polgármesteri tisztség neve a településen. Ebben az időben a polgármester Bruno Larrazabal (1873–1936) ügyvéd és politikus volt.

áldoztatórácsnál térdelt Kerssenbrock grófnő, majd az oltár és a misét celebráló püspök felé félkörben következett Lequeitio polgármestere és néhány tanácsos, Sixtus páрмаi herceg, és ő császári és királyi felségeik, Maria Annunciata és Marie Thérèse főhercegnők. – A főoltár és a kórus igen szépen fel voltak díszítve, a főoltáron két kis vázába szőlővenyigéket állítottak a reichenau Villa Wartholzból. – Az ünnepélyes főpapi misét Seydl püspök celebrálta nagy asszisztencia részvételével. – Az egész templom zsúfolásig megtelt a lequeitióiakkal. Egy elkülönített helyen, közvetlenül a főoltár lépcsőjénél voltak Ida Neugebauer¹⁶ nővér és Ottilia Rauter¹⁷, helyettesítő bérmaszüleikkel, Mademoiselle de Sepibus-szel és Paul kisasszonnyal, valamint a bíboros titkára, [a név kihagyva], Don Victoriano¹⁸, Westphalen gróf és én, továbbá Őfelsége, a császárné által a bérnálásra meghívott vendégek, Wakonigg¹⁹ konzul feleségével és két leányával, Don Algorta²⁰ a családjával, a Subieta²¹ család és a háznép többi tagja, már aki el tudott jönni. – Őfelsége a legmélyebb áhítattal térdelt a helyén, anélkül, hogy körülnézegetett volna, és láthatóan a mai nap nagy jelentőségének hatása alatt állt, már a templomba menet rendkívül komoly és összeszedett volt. Robert főherceg úgyszintén az egész, mégiscsak meglehetősen hosszan tartó istentisztelet alatt nagyon áhítatos és nyugodt volt. – Az Agnus Dei alkalmával a bíboros után Őfelsége és Őfelsége, a császárné is megkapta a békecsókot. – A főpapi mise II óra utániig tartott, majd Westphalen gróf előlépett és meghajolt Őfelsége előtt, mire Őfelsége kilépett és az oltár elé állt, arccal az oltár felé fordulva. Tőle balra felsorakoztak Robert főherceg, Felix főherceg, Carl Ludwig főherceg és Adelhaid főhercegnő, Őeminenciája odalépett Őfelsége mögé, mint a Szentatya képviselője, a kis Felségek mögé pedig az ő távol lévő bérmaszüleik képviselői, csak Adelhaid főhercegnő bérmanya, ő császári és királyi felsége, Marie Therese főhercegnő volt jelen. Ekkor, a főpapi mise végeztével Seydl püspök kiszolgáltatta először Őfelségének, majd Robert főhercegnek és a testvéreinek a bérnálás szentségét; a szertartást különösen méltóságteljesen és ünnepélyesen végezte. A bíboros a jobbját Őfelsége vállára tette, Őfelsége bérmaneve a Piusz. – A funchali püspök képviselőjében a lequeitiói plébános tette a kezét Robert főherceg vállára, Robert főherceg az Antonius bérmanevet kapta. – Amikor Őfelsége és a kis Felségek megbérnáltattak, Seydl püspök néhány lépcsőfokot lelépett a kórusból, és megbérnálta Ida Neugebauer nővért és Ottilia Rautert. – Majd a főtisztelendő püspök ezután ismét az oltárhoz lépett, majd a Szentlélek ünnepélyes lehívása és a bérnálkozók megáldása következett. – A ceremóniák befejeztével Őfelsége, a császárné, Őfelsége és a bíboros ismét egy baldachin alá léptek, majd a többi Felségek és a kíséret tagjai ugyanabban a sorrendben, mint bevonuláskor először ismét az Oltáriszentség-oltárhoz járultak, majd az oltáriszentség előtti rövid hódolat végeztével ismét kivonultak a templomból, vissza a Palacióba. – A templom kapujában a bíboros legmelegebb jókívánásait fejezte ki Őfelségének és testvéreinek. – A Palacióba érkezve Őfelsége és a testvérei fogadták a teljes papság jókívánásait, akiket a Felségek és Őeminenciája vezetett ide. – Majd Őfelsége és Robert főherceg felmentek, és nagyobb

¹⁶ A személyzet tagja.

¹⁷ Ottilia Rauter osztrák szolgálo. Száműzöttként Madeirán. Dokumentumok Habsburg Károly életének utolsó hónapjairól. [Szerk. Fejérdy Gergely, Szűts István Gergely, Vasbányai Ferenc]; [a képeket vál., szerk. Dékány Szilveszter]. Habsburg Ottó Alapítvány–Helikon, Budapest, 2022, 173.

¹⁸ Don Victoriano de Erquiaga, segédplébános

¹⁹ Wilhelm Wakonigg-Hummer (1875–1936), bilbaói magyar konzul, aki támogatta a királyi családot. *Pesti Napló*, 1937. november 21., 31.

²⁰ Don Pascual Algorta (1863–1936), lequeitiói birtokos és családja.

²¹ Régi baszk nemesi család, Ispasterben található palotájukban (Palacio de Zubieta) Zita és gyermekei is gyakran megfordultak.

testvéreikkel együtt valamelyes időt Őfelsége, a császárnéval töltöttek. – Eközben az előcsarnokban számos személyiség gyűlt össze, hogy kifejezze jókívánságait: többek közt Wakonigg konzul és családja, Don Algorta és családja, a Subieta család. Őfelsége és a kis Felségek néhány percre lejöttek és kezet fogtak a jelenlévőkkel, Wakonigg konzul bérmálási ajándék gyanánt nagyon szép, ezüst szenteltvíztartókat adott Őfelségének és Robert főhercegnek, aminek mindketten nagyon örültek. – Még ebéd előtt a kertben, közvetlenül a Palacio mögött több fotogr. felvétel készült, néhányat a helyi patikárius készített, néhányat jómagam, éspedig: Egy csoportkép: Őfelsége, Robert, Felix, Carl Ludwig főhercegek és Adelhaid főhercegnő, és minden gyerek mögött a bérmaszülője képviselője, ill. bérmaanya, tehát Őeminenciája, a lequeitiói plébános, Don Viktoriano, Solymos páter, Marie Therese főhercegnő, majd Seydl püspök is, aki kiszolgáltatta a bérmálás szentségét. – Ez a csoportkép igazán jól sikerült.

– Aztán készült egy csoportkép, amelyen a ma megbérmált gyerekeken és bérmaszüleiken, illetve azok képviselőin kívül még rajta volt: Őfelsége, a császárné, ő császári és királyi felsége, Maria Annunciata főhercegnő, ő királyi felsége, Sixtus páрмаi herceg, Seydl püspök, Charlotte és Elisabeth főhercegnők, Rudolph főherceg, Kerssenbrock grófnő. – Mivel az idő sürgetett az ebédhez – már elmúlt 12 óra –, nem lehetett több felvételt készíteni. – Őfelsége a Felségekkel, Őeminenciájával, a meghívott vendégekkel és a kísérettel a nagy étkezőbe mentek ebédelni. Az ültetési rend a következő volt: Őfelsége, a császárné, vele szemben Őfelsége. Őfelsége, a császárnétól jobbra: Őeminenciája, Adelhaid főhercegnő, a lequeitiói plébános, Buquoy grófnő, Solymos páter, Vittoria püspökének titkára, Mademoiselle de Sépibus, Don Viktoriano, Felix főherceg, Maria Annunciata főhercegnő, aki Őfelsége balján ült. Őfelsége, a császárnétól balra

ültek: Sixtus páрмаi herceg, Robert főherceg, a bíboros titkára, Paul kisasszony, Westphalen gróf, én, Kerssenbrock grófnő, Carl Ludwig főherceg, Seydl püspök, Marie Thérèse főhercegnő, aki Őfelsége jobbján ült. – Ebédre, amelyet mindig egyszerre kezdett meg Őfelsége, a császárné, és Őfelsége, ha 3 fogás volt, ő császári és királyi felsége, Marie Thérèse főhercegnőnél is, különféle borokat is töltöttek hozzá, amelyekből Őfelsége és Robert főherceg is kortyolhatott, az étkezés vége felé kissé hangosabb lett, az a néhány korty pezsgő alighanem a fejébe szállt. – Őfelsége nagyon jól viselkedett, vidám volt, és sokat társalgott Marie Thérèse és Maria Annunciata főhercegnőkkel. Eközben egy adott pillanatban igen sajátosan nézett először Őfelsége, a császárnéra, majd rám, vélhetően emlékeztetendő a ma reggeli aggodalmára az ültetési rend miatt. – Ebéd után minden jelenlévő Őfelsége, a császárné szalonjába ment feketekávéra. – A gyerekek fáradhatatlanul kínálták a cigarettát, gyufát és a hamutálcákat, és láthatóan boldoggá tette őket minden, a napirenden szereplő szokatlan és szép dolog. – Őfelsége is jókedvű volt, és örült, ha kis időre odaülhetett Őeminenciája mellé. – Némi idő múltán Őfelsége és a testvérei a kertbe mentek, és játszottak valamit. – 3 óra felé Őfelségét, majd a többi kis felséget Őfelsége, a császárnéhoz hívták, hogy elköszönjenek Őeminenciájától. A bíboros egy arany rózsafüzért ajándékozott Őfelségének, kezét csókolt neki, míg Őfelsége az ő gyűrűjét csókolta meg. – Őfelsége átadott Őeminenciájának egy nagy, bekeretezett, aláírt fényképet, aminek Őeminenciája nagyon örült, Őfelsége természetesen igencsak örvendett a gyönyörű rózsafüzérnek. Őfelsége, a császárné, ő császári és királyi felségeik és Sixtus parmai herceg, valamint Kerssenbrock grófnő és Buquoy grófnő a Palacio kapujáig kísérték a bíborost, Seydl püspök, Westphalen gróf és én pedig a kertkapuig. Őeminenciája és a titkára beszálltak az automobilba, és a püspöki áldás után elhajtottak benne. – Őfelsége és testvérei most már egész délután a kertben tartózkodtak Őfelsége, a császárnéval és Sixtus parmai herceggel, és ott játszottak. – Uzsonna után valamivel Őfelsége, a császárné visszavonult, röviddel ezután a beszélgetés kissé elfajult. A gyerekek addig sokat foglalatostkodtak azzal, hogy egy sima, függőlegesen tartott rúdon felmásszanak, amiben Robert főherceg meglehetősen ügyesnek bizonyult. – Ekkor Őfelsége elkezdett egy kis öntözőkannával vizet fröcskölni, a teraszra, majd a testvéreire is. Ezt megtiltottam neki, de az általános hangzavarban talán nem hallotta, mindenesetre nem hagyta abba a locsolást, és lespriccelte Adelheid főhercegnőt. Őfelsége, a császárné lejött, és büntetésképpen azonnal ágyba küldte Őfelségét, Robert főherceget pedig a szobájába. – 6 óra után mindketten lejöhettek, Őfelsége nagyon levert volt, de az este folyamán megvigasztalódott. – ½ 7-kor rózsafüzér volt, majd ünnepélyes áldás, amelyet Seydl püspök tartott, és amelynél a Veni creatort énekeltük.

Vasárnap, augusztus 26.

[...] Seydl püspök ebéd után, 1 órakor utazott el Lequeitióból, Őfelsége és a testvérei az autóig kísérték. Solymos páter elkísérte őt San Sebastianig. [...]

Hétfő, augusztus 27.

[...] - 11 órakor, váratlanul megérkezett [a név kihagyva], Funchal püspöke, Őfelsége 11 és 12 között a kertben volt, sokat foglalkozott a csirkékkel, ½ 12 után hívatta őt Őfelsége, a császárné, hogy üdvözölje a funchali püspököt, akit azután a főasztalhoz ültettek, Őfelsége, a császárné balján ült, az ő balján pedig Robert főherceg, akinek a püspök a bérmaapja. Robert főherceg azonban nem sokat beszélgetett vele, mivel a püspök csak franciául tud, és Robert főherceg zavarban van,

ha idegenekkel kell franciául beszélnie. Étkezés után kis ideig Robert főherceg is a szalonban maradt, Őfelsége, a császárnéval, ő császári és királyi Felsőgeikkel és ő királyi felsége, Sixtus herceggel és a püspökkel, aki bérnálási ajándékként egy gyönyörű, mozaikkal díszített ezüstfeszületet ajándékozott neki, amelyet Rómából hozott, és egy ezüst rózsafüzért, amelyet megáldott a Szentatya. Robert főherceg mindkettőnek nagyon²² örült, mindenkinek megmutatta, a rózsafüzérre különösen büszke volt. – Őfelsége és Robert főherceg csak nagyon röviden feküdtek le a pihenőidőben, azután Sixtus herceg 2 órakor elutazott; Robert főhercegnek tegnap és ma viccből azt mondták, hogy Sixtus herceg magával viszi őt, igazából nem hitte el, de Sixtus herceg elutazásának pillanatában mégiscsak látható volt rajta egy kis félsz. – [...] 3 órakor Robert főherceget lefotografáltam Funchal püspökével a teraszon. – Őfelsége franciaórája az előcsarnokban volt, mivel 3 óra körül vártuk Viktoria Mensdorff grófnő²³ érkezését, de épp abban a pillanatban a szalonba hívták a gyerekeket Őfelsége, a császárnéhoz és a funchali püspökhöz. Néhány pillanat múltán azután Őfelsége és Robert főherceg nagyon kedvesen üdvözölték Mensdorff grófnőt. – Vele együtt Solymos páter is visszatért San Sebastianból. – Őfelségének azután 4 óra utániig még órája volt velem, 4 óra 15-kor Funchal püspöke ismét útra kelt, Őfelsége, a császárné az összes nagyobb gyerekekkel az autóig kísérte. [...]

²² Kiemelés az eredeti szövegben.

²³ Viktoria Dietrichstein-Mensdorff-Pouilly grófnő (1897–1960), a gyermekek egyik nevelőnője.